

Putte

Rechtdoor op de rosse hei

20 november 2010

Bestaat er iets dat nog veranderlijker is dan het weer in onze streken? Ik betwijfel het. Het contrast met vorige week kon bijna niet groter zijn. Harde wind toen, nu volkomen windstille. De hoge windturbines met hun rode knipperlichten langs de E17 bij Kruibeke stonden allemaal stil. Iets wat je nog niet zo dikwijls ziet. Er is er anders allicht eentje die het presteert het restje luchtstroming te benutten om lui zijn cirkels te beschrijven. Nu dus niet. Droog was het ook. Daar waar we vorige week zo ongeveer verdronken. Helaas al te letterlijk waar voor enkele landgenoten. Het was zelfs zo dat de zon het grauwe aanzien van deze herfst wat kwam opvrolijken door zich later op de voormiddag te tonen.

Geen Sint die me verblindt

De weersomstandigheden waren niet de enige verrassing die op me lag te wachten. Nogal normaal eigenlijk voor een waaiertje wandelingen dat plechtig als de 13^e Sint-Nicolaas-tocht te boek stond. Geen Sinterklaas, laat staan Sint Niklaas maar heel deftig Sint-Nicolaas. Al heb ik van de goedheilige man alweer niets gemerkt. Dat lag ook wel in de lijn van de verwachtingen want het is ondertussen wel al duidelijk dat we elkaar niet zo liggen. Bovendien scheen de maan niet door de bomen. Aan geraas in de startzaal was er overigens geen gebrek en het werd niet gestaakt toen ik er binnenkwam. Niemand kan zich dan ook zo erg vergissen om me te verwisselen met de Sint. Zwarte Piet was eveneens afwezig. Ook onderweg. Waar die bij eerdere uitgaven van de wandelingen al eens werd gesignaleerd terwijl hij gul lekkers aan het uitdelen was. Indien er nu al een Piet was heeft die zijn identiteit niet kenbaar gemaakt en zwart zal hij allicht ook niet geweest zijn. Ik heb dus ook de pepernoten moeten ontberen. Het ligt er misschien ook aan dat ik na afloop van mijn tocht niet meer de zaal heb bezocht waar we van start zijn gegaan. Best mogelijk dat de Sint en zijn gevolg zich daar ophielden.

Valse start

Volgens de aanwijzing in Marching moest men de autosnelweg A12 Antwerpen-Rotterdam bij Stabroek verlaten om vervolgens door zogenaamde „marspijlen“ verder het binnenland in geleid te worden. Hoewel, binnenland? Juist niet! Het begin van de wandeling was net over de grens in het Nederlandse Putte! Nu, ook de beloofde marspijlen, die opvallend purper en wit zijn, heb ik nergens gezien. Gelukkig was er de GPS-kabouter die me vlekkeloos afzette bij Sporthal De Biezen. En daar was er... niets! Het was daar verdacht stil en ik dacht even dat ik me, alweer eens, van datum had vergist. Er hield zich daar echter iemand op in fluorescerend hesje en voorzien van een vlammend zwaard waar hij heftig mee zwaaide. Die wist me te vertellen dat de startplaats een eindje verderop was. Rechtdoor en dan links. Hetgeen perfect bleek te kloppen. Men had niet op een mannetje gekeken om degenen die aankwamen naar een parkeerplekje te loodsen. En parkeerplaats was er ampel, al kon ik dat in het duister nog niet echt beoordelen.

In plaats van de Sporthal was men nu neergestreken in een groot bedrijf dat een ruimte ter beschikking had gesteld van de Wandelsportvereniging De Wandelende Krabben uit Bergen-op-Zoom. Niemand van de personen in de zaal, gekleed in gele T-shirt, bewoog zich echter zijdelings.

De zaal was al redelijk bezet door kandidaat-wandelaars. Wat me wel wat verwonderde. Evenals het feit dat ik op mijn weg naar het vertrekpunt geen startende wandelaars had

ontmoet. Dat bleek dan te komen doordat er niet voor het aangekondigde tijdstip van acht uur kon ingeschreven worden. Een gegeven dat ik eerder al bij wandelingen die in Nederland vertrokken heb ervaren. In Vlaanderen wordt het aangegeven vertrek uur als een aanwijzing geïnterpreteerd. Iets met een zekere symboolfunctie. Vrijwel altijd kan je daar rustig al een half uur van tevoren aan de wandeling beginnen. Zelfs nog eerder soms. Het bleek echter dat de klokvastheid hier was ingegeven door praktische overwegingen: een deel van de bewegwijzering moest nog worden uitgezet. Dat werd me eerst duidelijk toen ik al vertrokken was en werd ingehaald door vier fietsers. Die stopten even verder om een paar A4tjes aan te brengen waarop werd verteld dat zich daar onderscheiden trajecten splitsten. Een hele tijd zag ik dat team voor me uit rijden of aan te de gang met het aanbrennen van de volgende aanwijzing. Dat kon omdat het traject langs lange, lijnrechte lanen en dreven liep die toelieten honderden meter ver te kijken. De bewegwijzeraars bleven me echter voldoende voor opdat ik hun aanwijzingen kon blijven volgen. Het uitstellen van het startuur was dus duidelijk een strategische maatregel geweest. Het heeft me wat nadenken (moeilijk, moeilijk) gekost om te doorgronden waarom er dikwijls andere initialen op de pijltjes voorkwamen. Totdat het me duidelijk werd dat R.D. staat voor „rechtdoor“. En L.A. voor „linksaf“. Bijvoorbeeld. Maar telkens wezen de pijlpunten toch al in de bedoelde richting. Dus zelfs zonder het oplossen van deze rebus was het mogelijk zichzelf op de correcte koers te houden.

Tot het uiterste

Putte is een oord van uitersten. Het ligt daar op het uiterste van België en op het uiterste van Nederland. Een grensgeval. Het is een Kempens grensdorp in de Nederlandse gemeente Woensdrecht (provincie Noord-Brabant) en bovendien van de Belgische gemeenten Stabroek en Kapellen (provincie Antwerpen). Het dorp ligt daarmee in twee landen en tegelijk in drie gemeenten!

Precies op de staatsgrens loopt de Grensstraat, waarin de huizen aan de ene kant in Nederland en aan de andere kant in België staan. Ik vraag me af hoe het er daar aan toe ging toen die grens nog echt iets voorstelde. Toen sommigen een stuivertje bijverdienden door hier en daar wat te smokkelen. Of anderen, echte gangsters, dat smokkelen rücksichtslos in het groot aanpakten. Werden de pakjes boter en tabak dan van de ene kant van de Grensstraat naar de andere gegooid? Zonder dat de douane daar de neus over stak. Als het daar zo eenvoudig te doen was, waarom liepen dan lui bij nacht en ontij door de bossen over de grens, belast en beladen met goederen? Het was er nu niet aan te zien, aan die straat, dat daar twee naties gescheiden werden. Misschien wordt het maar merkbaar wanneer voetbalminnend Nederland weer eens gek wordt. Zodat de ene kant van de straat daar in Putte dan fel oranje kleurt terwijl het aan de Belgische kant erg stil blijft. In nog een ander opzicht is Putte een uiterste. Putte-Kapellen dan wel. Daar wordt jaarlijks de Nationale Sluitingsprijs gehouden. Dat is niet een wedstrijd onder middenstanders over wie het langst gesloten durft te blijven, het is een wielervedstrijd voor profs. In dat verband is het duidelijk dat De Sluitingsprijs de laatste wedstrijd van het wielerseizoen is. De wedstrijd wordt traditioneel midden oktober verreden. Het is niet iets wat nog maar in de laatste jaren werd uitgevonden. Al sinds 1929 wordt die wedstrijd georganiseerd. De uit Putte afkomstige Nederlandse wielrenner Adrie van der Poel won die wedstrijd niet minder dan drie keer! Het thuisvoordeel, zonder twijfel.

In het Nederlandse deel van Putte zijn er drie Joodse begraafplaatsen. Wat ook al ongevoon is. Eén daarvan heb ik op deze wandeling van ver gezien.

Stilte

Al kort na de start leidde het uitgezette traject naar een brede zandweg doorheen de bossen. Zanderig en zeer, zeer recht. Zo te zien kilometers lang. De Oude Postbaan. Aan het einde daarvan wachtte links een dreef die al even rechtlijnig doorheen het landschap liep. Maar al kort na de afslag wezen de pijltjes naar het bos en een smal paadje. Een bord kondigde aan dat we ons op militair terrein begaven en we geacht werden bepaalde ge-

De Oude Postbaan. Laaaang en recht.

dragsregels in acht te nemen. Militairen waren er (gelukkig) niet te zien zodat we niet werden geconfronteerd met gewapend personeel dat zich kruipend en sluipend voortbewoog. Wel was het er stil. Zeer stil. Zo stil zelfs dat mijn aandacht er slechts op gevestigd werd toen heel ver en hoog een vliegtuig hoorbaar werd. Ik was ongemerkt in het Stiltegebied

Groote Meer terecht gekomen. Het heeft zijn naam niet gestolen. In deze tijd van het jaar al helemaal niet want de vogeltjes zijn ofwel tijdelijk uitgeweken, of ze zien er niet meer de zin van in om nog wat te gaan zitten fluiten. Er was ons bos beloofd op deze wandeling en dat hebben we ook gekregen. Overal waar je keek.

Op een bepaald moment werd een licht vliegtuig merkbaar wat het vermoeden wettigde dat ik daar niet al te ver van een vliegveld was. En inderdaad. Putte is een deel van de gemeente Woensdrecht en de naam van die gemeente heeft gedurende een bepaald tijdvak van onze recente geschiedenis nogal wat ophef veroorzaakt. Vliegbasis Woensdrecht is een militair vliegveld bij het dorp Hoogerheide (een deel van Woensdrecht), dat ongeveer 10 kilometer zuidelijk van Bergen op Zoom ligt. In 1983 maakte de vliegbasis roerige tijden mee. Het was de tijd dat in gans Europa massaal protest rees tegen het plaatsen van Amerikaanse kruisraketten. Voor Woensdrecht werd toen besloten dat een Amerikaanse eenheid de 486 Tactical Missile Wing, „de TMW“ zeiden de militairen met hun hang naar onverstaanbare acroniemen, daar zou gelegerd worden. Deze eenheid werd uitgerust met de Ground Launched Cruise Missiles. De infame kruisraketten. In Woensdrecht zouden 48 van die tuigen worden gestationeerd. Mèt atoomkoppen, alsjeblief. Zoiets breng je natuurlijk niet onder in een paar plaatstalen hangars. Er werd een nieuw en zeer zwaar beveiligd complex voor de eenheid gebouwd. De ironie wilde echter dat toen dit complex gereed was het Intermediate-Range Nuclear Forces (INF)-verdrag werd ondertekend. Het was een overeenkomst tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie waarin bepaald werd dat nucleaire en conventionele raketten en kruisraketten met een bereik van 500 tot 5500 kilometer vernietigd moesten worden. Beide landen kwamen in hetzelfde verdrag overeen dat militaire installaties over en weer mochten geïnspecteerd worden. Voor Woensdrecht maakte dat verdrag de plaatsing van de kruisraketten overbodig.

Heide

Een nieuwe verassing was de heide waar ik doorheen ging. Met haar bijzondere reliëf en smalle, kronkelende bospaden die op en neer gingen. Soms afgewisseld met open stukken. Zand en bijzondere vegetatie. In deze tijd van het jaar was de hei al niet meer purper. Wel had de lage begroeiing een roestbruine kleur gekregen die eerder deed denken aan een Afrikaans landschap dan aan iets wat hier gebruikelijk is. Al met al was het een bijzonder en mooi wandelgebied waarvan ik me de omvang vooraf niet gerealiseerd had. Met de Kalmthoutse Heide was ik weliswaar enigermate bekend maar ik had niet in gedachten dat dit unieke landschap zich zo ver zou uitstrekken.

Een open heidevlakte. Het lijkt wel een Afrikaans landschap!

Ik bevond me in het gebied dat bekend staat als De Brabantse Wal. Let wel: dat is niet één landschap, het zijn er verschillende die aan elkaar grenzen. Ieder van die landschappen heeft zo zijn eigen kenmerken en bevolking. Met dat laatste worden dan wel de planten- en de dierenbewoners bedoeld. Door de grote verschillen in landschappen komen er namelijk op betrekkelijk korte afstand van elkaar veel verschillende planten en dieren voor. De Brabantse Wal ligt op de grens van West-Brabant met Zeeland en Vlaanderen. In het zuiden van het gebied ligt het grensoverschrijdende nationaal park Grenspark De Zoom / Kalmthoutse

Heide. Dat er over een „wal“ wordt gesproken is niet toevallig of het is geen bedenksel. Die

wal ligt er wel degelijk. Als parels aaneengereggen liggen daar, onder andere, de Leemberg, Maareberg, Koepel, Kraaijenberg, Spinolaberg en Kijkuit. Samen met wat er tussen die „bergen“ ligt vormt dat de steilrand: een aardkundig monument van 21 meter hoog en ongeveer 25 kilometer lang. Vanuit het oosten lopen de zandgronden gestaag op en op de grens met de zeekleipolders breken ze abrupt af. Dat dat zo is moet waarschijnlijk te wijten zijn aan de eeuwenlange erosie door de Schelde en de zee. Het resultaat is een imposante zeer steile zandwand. Het hoogste punt van de Brabantse Wal is de Hoogenberg bij Putte die 39,1 meter boven zeeniveau uitsteekt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Brabantse Wal is aangemerkt als aardkundig monument.

Een merkwaardig landschap met talrijke zandheuvels

Het overgrote deel van de Brabantse Wal bestaat uit uitgestrekt bosgebieden en heidevelden. Een deel daarvan is het reeds eerder genoemde Grenspark De Zoom / Kalmthoutse Heide dat ook werkelijk grensoverschrijdend is. Tegen de flanken van de Wal liggen diverse dorpen, steden en landgoederen gevleid.

Alweer viel me de gelijklopende ontstaansgeschiedenis op tussen de heide en de Brabantse Wal aan en over onze staatsgrens en de manier waarop het landschap hier ter plaatse is vormgegeven. Deels door de Schelde en de zee, deels door menselijke activiteiten. Vooral door het steken van turf. Eeuwenlang heeft de mens namelijk zijn stempel gedrukt op de heide door turfwinning, ontwatering en bebossing. De heide diende als bron voor brandstof, veevoeder en stalstrooisel. Later is men bomen gaan aanplanten voor de houtproductie. De uitgestrekte heidevelden op de Wal maakten plaats voor bos. Het is een verhaal dat grotendeels bekend is wanneer je het betreft op hoe hier het Broek en het Donkmeer zijn ontstaan.

Druk, druk, druk

Zegt de naam Moretus je iets? Nee? En als ik dan zeg: „Plantijn Moretus“? Aha, ja, die Plantijn. Die Moretus. Ik laat jullie maar even raden omdat het laatste stuk van de wandeling wat te maken had met een zekere Jonker Johannes Josephus Moretus. Die was inderdaad wel verwant met de Antwerpse Plantijn. Hij liet een vreselijk groot park aanleggen rond zijn kasteel. Dat gebeurde in het midden van de 18^e eeuw en het was een onderdeel van zijn landgoed Ravenhof. Jonker Moretus stelde vast dat er in Putte en omgeving bitere armoede geleden werd. Hij was, naar de normen van die tijd, een sociaal voelend mens maar hij zag het niet zitten om geld te gaan rondstrooien. Wel nee, het nuttige kon net zo goed aan het aangename gepaard worden door de bevolking te rekruteren voor de aanleg van een bos rond zijn riant bezitting. In ruil voor een goede boterham schakelde hij bijna de complete en straatarme bevolking van Putte in bij de aanleg van dat bos. Met de blote hand, met schoppen en kruiwagens maakten deze mensen van een kale, dorre heidevlakte een gebied met lommerrijke bossen, lanen en fraaie terrassen. Wanneer je nu denkt dat diezelfde jonker daarop de slavenbevolking zijn dankbaarheid zou betonen door ze toe te laten zich zo nu en dan in het bos te vertreden, die is wel zeer onnozel. Ze werden er in tegendeel met alle middelen uit geweerd. Het is pas nadat het domein door Staatsbosbeheer werd aangekocht dat het voor het publiek toegankelijk werd.

Voor de plannen van het parkbos is er nadrukkelijk gelonkt naar Versailles. Het Moretusbos heeft veel mooie laantjes, hoogteverschil, verre doorkijken, een theehuisje, wandelpaden, terrassen en symmetrische „sterrenbosjes“. Kenmerkend is de centrale as, die loopt van kasteel Ravenhof naar theehuis De Gloriëtte. De rest van het park is symmetrisch aan die as aangelegd.

De Gloriëtte op de heuvel. Een theehuisje!

Het bos is bevolkt met volwassen beuken, grove den en rododendron. Maar die bloemrijke struiken zijn er pas later bijgeplant. De rododendronstruiken werden in het midden van de 19^e eeuw door de familie Moretus uit Amerika geïmporteerd. Een voorbeeld dat door andere eigenaren van landgoederen uit de omgeving gevolgd werd. Met als gevolg dat bijna de hele Zuidwesthoek van de streek vol staat met rododendrons.

Er is wel wat te zien in het Moretusbos. Het grootste en het meest opvallend is zonder twijfel het kasteel. Dat staat net over de grens in België. Dit kasteel wordt momenteel

voor sociaal culturele evenementen en door verenigingen gebruikt. Aan de gevel hing een groot wit doek dat aankondigde dat er „Expo“ werd gehouden. Waarvan, dat zou een inspectie ter plaatse moeten onthullen.

Vanaf het kasteel gezien ligt er direct aan de overkant van de weg, aan de rechterkant, een mooi voorbeeld van een sterrenbos. Het kasteel zelf kijkt via de hoofdas van het bos uit op de Gloriëtte. Dat is een zeszijdig kapelachtig theehuisje bovenop een berg. Een pronkgebouw van waaruit de Jonker een vrij uitzicht had. Links van de Gloriëtte ligt de Huzarenberg of Trapkesberg. De naam zou moeten verwijzen naar de Franse Tijd. Deze hoogte biedt uitzicht op de Warande. Hetgeen een verrassend stukje bos is waar oude, middeloude en jonge aanplant tezamen een boeiend geheel vormen.

Een ander cultuurhistorisch interessant fenomeen is het fort. Een verhoging in het bos met

Het kasteel Ravenhof. De foto is niet van mij maar afkomstig van het internet als Public Domain.

een dijkje er omheen en een kleine gracht. Op deze plek is goed te zien hoeveel werk de inwoners van Putte hebben verricht om het Moretusbos te maken tot wat het is.

Tegenover het fort ligt een bos waar de Duitsers in de oorlog al het bruikbare, rechte hout uit hebben gekapt.

De Geldberg

Een andere plek waar rond een anekdote bestaat is de Geldberg. Het verhaal wil dat tijdens de Franse overheersing (aan het eind van de 18^e eeuw) de Jonker daar zijn geld begraven had. Het schijnt dat al vele schatgravers daar hun kans hebben gewaagd maar dat er nog steeds niets gevonden is dat deze legende kan staven. De Jonker hield zich hier, naar verluid, graag op want het uitzicht vermocht steeds hem te boeien.

Nu ligt het hele domein er fris en goed onderhouden bij maar dat is nog niet lang zo. In 1999 pas werd het door de jaren heen verpauperde bos grondig

gerestaureerd. De gemeenten Woensdrecht en Stabroek willen er, net als Moretus destijds, mee pronken. Er wordt gepoogd om meer toeristen naar het gebied te trekken.

Hoe luisterrijk het bos, de lanen en de rest van de omgeving er ook mag uitzien, er is niets natuurlijk aan het Moretusbos. Op het eerste gezicht zou men wel verwachten dat het een uitloper is van de Brabantse Wal maar het is gewoon een feit dat wat er aan verhevenhe-

den in het terrein voorkomen, hier zijn aangelegd door de mens. Het zijn dijkjes.

De centrale as van het kasteeldomein

Militair geheim?

Van deze wandeling kan ik geen track presenteren. Mijn wandel-GPS je liet het afweten onderweg. Het toonde achteraf alleen maar gekke resultaten. Alsof ik een deel van de tocht ondernomen had door over het land te zweven. Misschien was het ding wel misleid door de nadrukkelijke stilte onderweg. Of was het eerder de nabijheid van de militaire basis die storend werkte? Kilometers ver ben ik inderdaad langs solide en dreigend overhellend prikkeldraad gestapt. Waarbij diverse borden aan de overkant betoogden dat je daar beter kon wegblijven. Er werd daar bij gelegenheid met handgranaten gegooid. Maar vermits de rode vlag niet uitstak, bleef het ook daar stil. Gelukkig.

©2010 Michel Christiaens